

Bilbilnama / poema

Category: Ertekiler, Kitapcy, Poemalar, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Bilbilnama / poema

BILBILNAMA

1. GIRIŞ

Eliňe galam alyp, kalbyň syry hakda gürrüň ber. Gürrüňiňe bar syrlardan habarly Allahyň ady bilen başla: gullarynyň ryskyny bermek diňe Oňa mahsus. Asman öz belentligini, ýer öz pesligini Ondan aldy. Iki dünýä ýaşayyş lybasyny Ondan aldy. Bu gök asmany beýgeldip duran hem, Günüň ergin altynyny lowladyp duran hem Oldur.

Galam – hakykatlar deňziniň guwwasy. Onuň şekil berýän sözleriniň ählisi arassa altyna meňzeyär. Galam aýralygyň hasratyny beýan eden mahaly, gaýnap duran şepbige meňzeş ganly gözyaşlar dökülmäge başlady.

2. GUŞLAR SÜLEÝMANYŇ

HUZURNA GELÝÄRLER

Döwlere-de, perilere-de hökümini ýöreden Süleýman alayhyssalamyň zamanynda guşlar onuň köşgünde toplanyp, alagoh bolşup, bilbiliň üstünden şikaýat edipdirler. Olar gargy tüýdükler ýaly bolşup iňläpdirler, ganatlary bilen kellelerine we döşlerine pat-pat urupdyrlar. Ählisi çokjalaryny açyşyp, dady-perýat edipdirler hem-de uzak wagtlap ganatlarydyr perlerini sallaşyp durupdyrlar. Ýüreklerinde näme bar bolsa, bir-biriniň yzyndan Süleýmana habar beripdirler. Olaryň ählisi bibilden şikaýatçy bolup, şeýle diýipdirler: «Ol – baglaryň we çemenzarlyklaryň wagyzçysy bolup, öýüdir düşlegi – gyrymsy agaçlaryň arasy. Ýigrenji, gamgyn halda gezyär, ýaramaz işler bilen meşgullanýar, emma diliniň süýjüligine welin, at dakar ýaly däl. Egninde mydama reňksiz köýnegi bar, emma ikiýüzlülük, mekirlilik we serhoşlyk söwdasyny edýär. Müşk ýaly

hoşroý ysly aýdymynyň arasyny bir pursat hem kesenok, emma sylaýan kişisi-de ýok. Bahar gelip, bägüller açylanda, ýüz hili owaz, dürli-dürli heň çykarýar. Ojakdaky gazan ýaly gaýnap, бүтін gijesini iňňildäp, ýatman geçirýär. Ol ukynyň gadryny bilenok, çünki sowatly adamlaryň dymýan wagty, sowatsyzlaryň sesi has batly çykýar. Ejizje-de bolsa, sesi daş ýarýar. Onuň mekirlilikleriniň sanyny Allatagaladan başga bilýän kişi ýok!

Hökümdarymyz, oňa adalatyň nämedigini görkez, baglarda we tokaýlyklarda sesi çykamaz ýaly et! Muňa razy bolmasaň, başga bir zat et: bizi şunuň ýaly ýigrenji mahluklaryň elinden halas et».

3. SÜLEÝMAN BILBILI ALYP GELMEK ÜÇIN LAÇYNY UGRADÝAR

Guşlaryň aýdanyny eşidip, Süleýman gaharlanypdyr, janyna jaý tapman, gygyrmaga başlapdyr. Ara wagt salman hem laçyna emir edip, şeýle diýipdir: «Ot ýaly bolup, çaltrak öňe okduryl, tüsse ýaly bolup hem yzyňa dolan! Guşlaryň ählisini dady-perýat etdiren guşy synap gör. Onuň akyl-paýhasdan paý alandygyny ýa-da almandygynyanykla. Ol şeýle uly güýje eýemikä? Ondan köpçüligi ýigrenmeginiň sebäbini, özüni ýeketäk saýmaga haky nireden alanyny sora. Näme üçin bilbil bizi bir pursat hem ýatlamaýarka, näme üçin hyzmat kemerini biline baglamaýarka? Belki, ol telbedir, serhoşdyr? Mydama haýry şerden tapawutlandyrmagy unutmagy hem şonuň üçinmikä? Onuň bedeniniň ejizjedigini, tapsyzjadygyny aýdýarlar, iňňildisi bolsa bägül düýpleriniň arasyndan dynman eşidilip durmuş. Onuň ýanyna golaýlaňda ýylgyr, bolmasa gorkudan ýaña, Hudaý saklasyn, onuň jan beräýmegi hem ahmaldyr... Onuň bilen gödek gürleşme, barmagyňy agzyňa tutup habar gat, çünküňi we dyrnaklaryňy ondan gizle».

Ýüwrük laçyn howany gulaçlap ugrady (onuň örän güýçli çünki bardy), azarsyz-bizarsyz görgüli bilbiliň ganyna suwsap gitdi. Ol çünküni we dyrnaklaryny zähere çümdürip çykaryp, haýbat bilen ganatlaryny gerdi. Soltana hyzmat etmegiň halysyny ogşap, boýdan-başa sowuda bürendi.

Gowy hyzmatkär işe girişmezden ozal ony nämeden başlamalydygyny bilýänligi bilen tapawutlanýar. Hökümdarlaryň paýy – höküm etmek, pes kãrdäkileriň paýy – olaryň tabşyrygyny ýerine ýetirmek üçin jan etmek. Ine, laçyn özüne berlen buýruga boýun egip, gülzarlygyň çetinden girdi. Bilbil serhoş ýaly bolup, bagda iňňildeýärdi. Bagyň gözelligi – kölegesiniň bollugy, bilbiliň iňňildisi – ejir çekmeginiň alamaty. Bilbiliň ahy-zary laçynyň gulagyna hoş ýakdy, bãgüliň reňki we ysy bolsa gözlerine süýji göründi. Bir pursadyň özünde yşk laçynyň başyny gök direktdi – yşk gahrymanlaryň ählisiniň dillerini duşaklap goýýar ahyryn!..

Laçyn başagaýlykdan aýňalanyndan soň, bilbili jezalandyrmaga girişdi.

4. BÃGÜLİŇ WE BILBİLİŇ HOŞLAŞYK PURSADY

Bilbil bãgüle garap şeýle diýdi: «Eý, ýüregi nurlandyryň, hoşniýetlilik şamçyragyny ýak! Ýör, gideli! Bu gije – mähir-muhabbet gijesi. Gije – aýýüzli gözelleriň zülpi ýaly uzyn. Dostuň bilen daňdana çenli bile bolmagy bagtyň saý. Säher wagtyňa çenli syr alşyp, syr berşeris. Iki mähriban dost syrlaryny açmak islän mahallary geçen günlerden söz açýarlar. Bu pursat – soňsuz jennet, emma ol hemme kişä elýeterli däl. Bir gije keseki dodaklardan we dişlerden uzakda seniň dodaklaryňdan dişimi aýyrmadym. Bagban gelip, saňa: «Aýtsana, şu gije seni kim söýdi? Kim ajaýyp ýüzüňden örtüginini syrды, lagyl dodaklaryňa kim agyz saldy? Sen ýaz şemalyňyň öwüsgininden ganyp, gowy açylypsyň. Sen çem gelene şam bolaýmaly däl ahyryn» diýen sözler bilen ýüzlendi. Jogabyň nagt boldy: «Daňdana çenli dodaklarymy gyraw nemlendirdi, şemal öwsüp, agzymy altyndan doldurdy. Agzym bilbiliň ganyna boýaldy. Şol ganyň damjalary dodaklarymda şu mahal hem dur». Wepaly boljagyň barada beren wadaňy unutma, janym, gelip gujagyma dol. Men ýaly ömrüni aýagyňyň astyna atan münlerçe guluň bar. Emma seniň ýalyny dünýäde tapjak gümanym ýok. Bir pursat hem ynjalyp, oturyp bilemok, seni bagryma basmaga ymtylýaryn. Menden has gowy münlerçe aşygyň bar, emma ajaýyp

ýüzüňi görmesem, maňa ýaşamakdan agyr zat ýok. Dodaklarym gurap galdy, gözlerimden dynman ýaş akýar. Ýagyş gatap galan topraga ömür bagyşlaýar ahyryn. Men pelekden, onuň edýän her bir öwrüminden gorkýaryn: ol erbet adamlary bagtly edip, gowy adamlary kemsitdi. Ol bir öwrüm edende, başga bir zada öwrülip, şol wagt aralygynda müňlerçe ýagşy-ýaman işler hasyl bolýar. Seni lowlap duran küräniň içine atarlar, meniň kalbymda-da ot tutaşdyrarlar. Seni ýaz şemaly dymmaga mejbur edýär, meni aramyza düşen aýrallyk buza dönderýär. Sensiz aý-günüm dogmasyn! Seniň wysalyňa ýetilýän gijä gündiziň kölegesi düşmesin!»

Olar daňdana çenli şunuň ýaly pikirlere gark bolup, ykbalyň gelen kararyny bütinleý unutdylar. Emma gündiziň goşuny garasyny görkezip-görkezmänkä, ykbalyň emri bilen aralaryna aýrallyk girip, biri-birinden jyda düşmeli boldular.

5. LAÇYN BILBILE HABARYNY AÝDÝAR

Laçyn bilbile ýüzlenip şeýle diýdi: «Betbagt diýsäni, ýör, ýola düşeli. Ganatlarymdan ýapys! Käbäni görmek isleýän garynjalar laçynlaryň iň iri ýelekleriniň aşagyna girip oturýarlar. Süleýman seni kazyýete çagyryýar. Özüňde bar bolan degerli subutnamalaryň ählisini aňyňda aýlajak bol. Sen oňa näme diýmekçi, kim diýip özüňi tanatmakçy? Sen dünýäde gaýgy-gamsyz selpäp ýörsüň, bägüliň reňki we ysy gözüňi gapyp, Süleýmandan daşlaşypsyň. Pany gözellige guwanmaň näme? Hökümdarlaryň emirlerine näme üçin garşy çykýarsyň? Patyşanyň tagtyndan ýüzüňi sowma, çünki şeýle etmek bilen aýaklaryňa özüň gandal urarsyň. Dünýäde özüňe gowy diýdirjek bolsaň, häkimiýet eýeleriniň ýöreyän ýodasyndan ýöremäge çalyş!»

6. HEKAÝAT

Bir ýer urup, ýerde galan aljyraňňy garyp görgüli niredesiň Şirwan diýip, ýola rowana bolupdyr. Ol baryp, welaýatyň hökümdarynyň öýüniň derwezesine ýanaşyp duran külbejikde ýaşamaga başlapdyr. Ol bir ýyldan hem gowrak wagtyň dowamynda gününü hökümdaryň öýüniň diwaryna ýaplanyp geçiripdir. Ahyry

patyşanyň ýakynlarynyň

biriniň oňa gözi düşüp, onuň syryny dünýä ýaýyp oturyberipdir. Ony görmek üçin daşary çykan hökümdar garyp kişiden: «Ýoluň ugrunda guma bulaşyp ýatmak bilen näme gazanmak isleýäň?» diýip sorapdyr.

Garyp: «Haçanda bolsa bir wagt meni köşgüňe goýberersiň öýdüp, diwara arkamy berip oturyşym» diýip jogap beripdir. Bu jogap hökümdaryň gulagyna ýarapdyr we garybyň etegidir agzyny altýndan doldurypdyr.

Şeýlelik bilen, hälki garyp kişi hökümdaryň ýakyn adamyna öwrülipdir. Hökümdar oňa şeýlebir uly hormat goýupdyr welin, onuň buýruklary Şirwanyň ähli ýerinde gep-gürrüňsiz berjaý edilipdir.

7. BILBILIŇ LAÇYNA BEREN JOGABY

Sen hiç haçan aşyklyk derdine uçramadyň. Heniz ot bolup ýanyp göreňok. Tüssä çalym edýärsiň. Aşyklykda ruhuňy gaýyp edýänçäň, hiç haçan aşykdyr magşuklaryň gadyryny bilmersiň. Diňe özüni unudan kişi aşyklygyň datly şerabyny noş kylýar. Aşyklygyň alamaty – aň-paýhasyň belentligi, aň-paýhasyň yşk älemindäki ýoly –paýhassyzlyk. Süleýmana meniň adymdan: «Eý, Hudaýyň ýerdäkiwekili! Başymyzdan emir uýanyňy aýyr. Diwanalary we aşyklary ýazgarmagyň gabahatdyr, şonuň üçin hem bizi ýanap bilmersiň» diý.

8. LAÇYN BILBILI ALYP GAÇÝAR

Bilbil laçynyň süýji sözüne-de, ýalbaryp-ýakarmalaryna-da özüni aldyrmady. Onsoň gödeklige ýüz urdy. Ol penjeleri bilen bilbili kakyp goýberip, ony howa göteriler ýaly etdi we soňra ýene iki penjesiniň arasyna alyp, iküç gezek gysdy. Çykalgasynyň ýokdugyna,

özünüň ejizdigine, dostunyň hem gözünden gaýyp bolandygyna akyl ýetiren bilbil: «Seniň bir eliňde bal, beýleki eliňde neşter bar! Men älem masgarasy boldum. Örtügi aşak indir! Sen gahrymançylyk görkezen bolsaň, ululyk etmäge ukyply bolsaň, onda ýolbars ýaly rehimli bol, ýyrtyjylara mahsus

endikleriňden el çek! Süleýmana sowgat eder ýaly, jan-dilden waspnama taýýarlamagyma rugsat berip, meni öz günüme goý. Paýhasly ärleriň edähedi şeýle: islendik işde olar soňuna bakýarlar. Danalar patyşalary zyýarat edenlerinde, olar säherde edýän dogalaryny goşga salyp aýdyp berýärler. Kimiň eli boş bolsa, görümsizlikden gutulmaz. Patyşalara ýakynlamagyň üç ýoly bar: sungat, pul, suhangöýlik. Meniň sungatym hem, pulum hem ýok. Diňe söz baýlygym bar. Şonyda sowgat etmekçi» diýip seslendi. Laçyn hem öz gezeginde bilbile ýüzlendi: «Ýeri bolýar, waspnamaňy taýýarla-da, tizräk ýola düş, bar

üýjüňi tijäp uç! Ýol bize garaşýar. Biz näme üçin gijä galýarys? Ýa ganatlarymyz ýadadymy, aýaklarymyz baglangymy? Uçaly, derrew ganatlarymyzy ýaýaly-da, bu ýoly başymyz bilen ölçäli».

9. BILBIL ÝAZ ŞEMALYNY ÇEMENZARLYGA ÇAPAR EDIP ÝOLLAÝAR

Olar dagyň gersine çykan mahallary ýaz şemaly çemenzarlyga tarap öwürmäge başlady. Bilbil dostlarynyň hatyrasyna iki eli bilen onuň syýnynyndan ýapyşdy-da, ýalbarmaga başlady: «Sen uçup gitde, baryp söýgülimiň syýnyndan ýapys! Soňra meniň adymdan oňa şeýle diý: «Mensiz rahat gezip bilýärmiň? Senden aýrylyp, ýüregim bir damja gana döndi. Eý, kalbymyň rahatlygy! Aýrallygyň maňanäme edenini aýdaýynmy? Mende sabyr-da, akyl-da, rahatlyk-da galmady. Kalbym süýji durmuşy ýadyndan çykaryp, saňa baglandy. Onuň söýgüsi Hysrawyň Şirine bolan söýgüsini ýada salýar. Seni ýene bir gezejik görüp bilsem, bir pursatjyk seniň bilen ikiçäk otursam, onda dünýäniň ähli betbagtlygy meniň üçin üns bereniňe degmeýän zada öwürülerdi. Şol pursada çenli diri galsam, onda ölüm kär etmeýän birine öwürülerin. Diňe ýakynlaryň nazary gül ýüzüne düşüp dursa bolýar, adamlaryň çekýän hasraty seniň köçäňe sowulmasa bolýar! Eger takdyrymda ýaşamak bar bolsa, diri galaryn, bolmasa-da, senden uzakda jan bererin».

10. ÝAZ ŞEMALY BAGYŇ ÇETINDEN GIRÝÄR

Bagyň çetinden giren säher şemalyňyň gözüne çemenzarlyk gara peç bolup göründi. Bägül bilbili görmek umydyny ýitiripdir, köýnegini ýyrtym-ýyrtym edipdir, aýagyna münlerçe tiken batypdyr, batga çümüpdür, bilbilden aýrallyk ýüreginde ýer edipdir. Ol çemenzarlykdaky ýönekeý şahalaryň biri ýaly bir epilip, bir ýazylyp, şeýle diýýärdi: «Dostlarym! Bile wagtymyz bagda günümüzizi hoş geçirýärdik, guşlaryň hem bize gözi gidýärdi. Göripleriň gözi kör bolsun-da hernä! Dostlaryň arasyna bolsa hiç haçan aýrallyk düşmesin».

11. BILBIL SÜLEÝMANYŇ KÖŞGÜNE UÇUP GELÝÄR

Bilbil Süleýmanyň köşgünde peýda bolanda, guşlaryň ählisi hatara düzülip durdy. Ol başyny aşak egdi, guşagyny dakyndy we gürlemäge başlady. Ol Süleýmanyň adyna hamd-u senalar aýtdy, dogalar okady we şeýle diýdi: «Sen garynja-da, ýylana-da, adama-da, ýyrtyjylara-da, döwlerdir perilere-de hökümüňi ýöredýärsiň. Senden gowy hökümdar hem, özgeleri täçli edýän täçdar hem ýok. Sen – Hudaýyň Resuly, müdimi patyşa. Seniň düşünjeleriň kemçilikden we kämillikden ýokarda. Allah maňa geljekde sabyr-yhsan eýlese, janymy saňa hyzmat etmegiň ýolunda pida ederin. Seniň hyzmatyňda gezmäge özümi mynasyp görmänim üçin hyzmatyňdan daşda gezdim».

12. SÜLEÝMANYŇ BILBILE BEREN JOGABY

Süleýman aýtdy: «Eý, suhangöý guş, arakhor ýaly bolup, şerap içmän näme? Sen bir görseň serhoş, bir görseň akylyň daş ýarýar, bir görseň ukudan gözüň açylanok, bir görseň hem gijäňi çirim etmän geçirýärsiň. Guşlaryň ählisi ýasda geýilýän eşiklere bürenip, asmana garaýar. Sen bolsa pursat eliňe geçdigi täze nika toýuny tutýarsyň.

Kim bolarsyň – zerduşmyň ýa-da jadygöýleriň jankoýerimiň?

Sen ertesi kelläňi agyrtmaýan, häsiýetleri durmuşda gabat gelmeýän arassa içgini iç. Ertesi kelläňi agyrdýan içgini, hatda ölüleri direldýän hem bolsa, haram hasap et! Azgyn adamlaryň içýändikleri sebäpli, şeraby haram etdiler. Azgyn adamlaryň toýunda serhoş bolup, serden geçme.

Serhoşlyk syryň açylmagyna sebäp bolýar. Akylyňy alýan hiç bir zady içiji bolma, bolmasa mydama samrar ýörersiň».

13. HARUT WE MARUT HAKDA HEKAÝAT

Harut hem Marutyň başyndan geçen wakalar barada eşitdiňmi?

Olaryň bar işi Allaha ybadat etmekdi. Ilkibaşda olar perişde hökmünde asmanda ömür sürdüler. Soňra olaryň endam-jany, döwleriňki ýaly, gam-gussa öwrüldi. Olar nebisden we şöwketden uzak durdular, serhoşlyk diýen zady bilmediler, günä etmediler. Allah Adam atany ýere gönderende, olaryň kalbynda bir ot tutaşdy. Olar Allatagalanyň huzuryna gelip, içlerini dökdüler. Başda olar şeýle diýdiler: «Belki, ýerdäki orunbasaryň bolmak Adama laýyk bolsa-da bolandyr, emma onuň nesilleri azgynçylyga we ganhorlyga ýüz urdy, ýeriň ýüzi bulagaýlykdan doldy».

Olar özüni adamdan artyk saýdylar we şol sebäpli hem ýagşylyk garasyny görmediler. Allatagala olara gonalga berdi, dünýäniň paýtagtyna ýollady. Ajaýyp Zöhräniň ýüzünü görüp, öz gutulyşlarynyň üstüni galam bilen çyzdylar. Oňa aşyk boldular-da, bar zady unutdylar, gündizlerini elewräp geçirdiler, gijelerini ýatman geçirdiler. Olar başda azgynçylyk etmediler, adam öldürmediler, emma şerap içenlerinden soň, şol işleriň ikisini hem etdiler. Olar Zöhrä Ismi-Agzamyň syryny açdylar we daş ýaly bolup, hasrat guýusynyň içine gütläp düşdüler. Zöhre Ismi-Agzamy öwrenen badyna, bu ismi-şerif ot ýaly bolup, ony çirkizdi. Ol bu ady agzyna alan badyna asmana göterildi, Aý onuň gapy garawuly, Gün – janpenasy boldy. Olar duşmanlar tarapyndan harlanan, serhoşlykdan başlary sämäp duran, gözgyny halda Ýerde galyberdirler. Haýyr-da, şer-de täleýe bagly. Olar şerap içip, täleýiň kararlaryny yzyna aldyryp bilmediler.

Serhoşlykdan aýňalanlaryndan soň, olar lapykeçlige düşdüler. Uludan dem aldylar. Agyzlaryndan çykan dem oduň tüsseden saýlanyp duran alawyny ýatladýardy. Bir işiň gaýdansoň, uludan dem alanyň peýdasy näme? Olar: «Hata – guldan, ata (bagyşlamak) – patyşalardan» diýip, günälerini geçmegimizi diläp ýanymyza geldiler.

«Biz eden işimize şeýlebir utanyrys welin, hatda günämizi geçmegiňizi haýyş etmäge-de çekinýäris. Bize jezamyzy şu ýerde ber, çünki beýleki tarapda düýn hem, şu gün hem, ertir hem ýok» diýdiler. Olar Babyldaky guýularyň birinde başaşak asylygy durlar we lapykeçlik gözyaşlaryndan başga içere şerap tapanoklar. Adamlar säher çagy olardan jadygöýligi öwrenmek üçin guýynyň başyna gelýärler. Olardan islän zatlaryny öwrenýärler we göwünleriniň isleýşiçe zorlukdyr adalatsyzlyk edýärler.

14. BILBILIŇ SÜLEÝMANA BEREN JOGABY

Bilbil oňa şeýle jogap berdi: «Eý, pygamber, biziň içýän şerabymyz käse bilen, bada bilen içilýän şeraplardan däl. Meniň serhoşlygyma Gurhany-Kerimiň sözleriniň manysy sebäp bolýar. Onuň käsesiniň şondan başga içgiden habary ýok. Ýaryň ýüzüne aşyk bolan kişiniň gözüne daňdana çenli uky gelmeýär. Saky ýüregini alyp gidensoň, onuň edip biljek zady galmaýar. Heý, şondan soňra iýmek-içmek ýadyňa düşermi, gözüňe uky gelermi?

Eý, Süleýman, meniň gowşajyk, ejizje göwräm bar, emma suhangöýlikde welin, men guşlaryň ählisinden üstün. Derdimden meniňki ýaly mydama gan aglap duran ýüregi bolan kişiniň habary bolup biler. Ylahy beýikligiň sakylarynyň elinden säherler içen içgilerimiň ýekeje damjasy bokurdagyňdan aňry geçsedi, onda akyl-da, paýhas-da seni terk ederdi».

15. HEKAYAT

«Ondan Hüseyine bir ýuwдум içirdiler. Ol: «Men – Hak» diýip gygyrdy we dünýä gozgalaň saldy. Onuň eliniň aýasyna «Hudaýyň ýeke-täkliginiň» badasyny goýanlarynda, mollalar ony jezalandyrmaga karar berdiler. Bu karary çykaran iki yüz kişiniň ählisi şol pursadyň özünde utanç-haýalaryndan jyda düşdüler. Başy sämäp duran halyna, ony bazara alyp geldiler. Ol özüne emir edilenlere mertlerçe boýun bolup, günäkär kişiler jezalandyrylýan belent ýerde aýlanyp ýörşüne:

«Meni gabanjaňlyk gaplap aldy, emma onuň özgelere zyýany

ýetenokdy. Men ýarymdan başga kişiniň ýüzüne bakmadym, emma meni keseki ellerdäki neşter ýaralady. Diňe şol ýekeje garaýyş meni özümi unutmaga mejbur edip bildi we ilini masgarasy boldum. Eýsem, yşka düşen kişi öz söýgülisiniň köşgüniň töwereginde gezim etmäge ýürek edip bilmezmi? Günüň şöhlesi ýüzüne düşen mahaly rahatlyk tapýan kişi kölegedäki durmuş bilen kanagatlanyp bilermi?» diýýärdi. Ony dar agajyndan başaşak asdylar we onuň bedenini daş ýagmyryna tutdular. Ol gelip degýän daşlaryň, başaşak asylmagynyň berýän yzasyny duýmaýardy we: «Men – Hak» diýmegini bir pursat hem goýmaýardy. Gapylylar, diwarlar, daşlar, ýüp hem-de dar agajy onuň sesine ses goşýardylar. Onuň ömür tanapy üzüldi, onuň yşk oduny suw sepip, toprak sowrup söndürjek boldular. Bu ýerde «men» asyl manysynda ýok boldy. Bu ýerde «men» ýokdy. Ol pida berlipdi. Derýanyň tolkuny kenardan aşyp, töwerekdäki meýdany basdy, balykgulak çat açdy, dür dänelerini deňiz gapyp aldy. Bu şerapdan münlerçe adam içdi, emma Hakyň syryny aňlap bilmediler».

Bilbil gürrüniň şu ýerinde: «Allahyň izni bilen gaýdyp agzyna şerap almaryn!» diýip kasam etdi. Soňra sözünü şeýle dowam etdi:

«Emma bägüle bolan yşkym iňňildemäge mejbur edýär, mydama ýüregim ot alyp dur. Bägüle bolan yşkym sebäpli her säher elden-aýakdan galýaryn, dem alyp-beremde gursagymdan çykýan ahmyrym mün dürli owaz edýär. Her gün säher ýeli öwsende, aglamaga başlaýaryn – ýeliň güýjüne garşy diňe dag durup bilýär. Bägül baglary we çemenzarlyklary terk edende bolsa, tabyn bir şekilde agzymy ýumýaryn».

Bilbiliň hekaýatyny diňläň Süleýman onuň bägülden aýra düşenine gynanyp, uzak wagtlap aglady.

16. SÜLEÝMANYŇ GUŞLARY ÝAZGARYŞY

Süleýman guşlara ýüzlenip şeýle diýýär: «Siz düýn bilbiliň yoklugyndan peýdalanyp, onuň üstünden arz etdiňiz. Kazynyň ýanyna ýeke gelýän kişi, onuň ýanyndan şat we razy bolup gidýär. Garşydaşyň göni ýüzüne garap gürlemek gerek, ol yok

mahaly üstünden arz etmek peslikden başga zat däl. Akyllýbaşly aýttjak zadyň bar bolsa, ony islän ýeriňde aýdyp bilersiň. Oňa mydama gulak asarlar. Onuň garasyny görmänkäňiz her biriňiz görgüli bilbiliň ganyna gylyjyny boýan gahrymana çalym edýärdiňiz. Şindi bu ýere bilbil geldi welin, gorkudan ýaňa gymyldaýsaňyz nädersiňiz. Onuň we siziň araňyzda bolup geçenler bilen pişigiň, syçanyň we şerabyň arasynda bolup geçenleriň arasynda hiç hili tapawut ýok».

17. SYÇAN WE PIŞIK HAKDA HEKAÝAT

Bir gezek gije wagty syçan iýmit gözlegine çykdy, gara günde garbanar ýaly aňyrsyna bir zatlar atmak üçin, garynja ýaly bolup, gyrmyldady ýördi. Ol şerap söwdagäriniň öýüne girip, bugdaý gözledi, emma hiç ýerde bugdaýa gözi düşmedi. Birden onuň gözi arassa şerapdan doly küýzä düşdi. Şerap ony arzyly bugdaýy unutmaga mejbur etdi. Ol şerapdan bir ýuwдум içen badyna serhoş boldy we gaty sesi bilen gygyrmaga başlady: «Dünýäde maňa mertlikde taý geljek kişi ýok. Dünýäni tutuşlygyna sowut bilen örtseler hem, meniň ýanymda onuň ýadyna batyrlyk düşmez. Gylyjyň kömegi bilen dünýäni özüme boýun egdirerin, gahrymanlaryň aýagyny zynjyrlaryn. Patyşalardan meniň bilen deňleşip biljegi ýok, goşunymyň öňünde dag hem durup bilmez. Syçanlaryň kellesini dyrnaçaklaýan pişik dagy kimmişin? Baýram gününde syçanlara emir ederin welin, olar beýlekilere sapak bolar ýaly, pişigiň kellesini agaçdan asyp goýarlar».

Şol wagt tötänden awa çykan pişik gelipdirde, ony tutagada, iküç gezek penjeleriniň arasyna salyp, gaty gysypdyr. Şol wagt syçany gören bolsaň, özünden gidendir ýa-da ölendir öýderdiň. Pişik çyçana temmi beripdir, syçan bolsa onuň penjesinden öpüp, lapykeçlikden ýaňa öz kellesini ýumruklap, gözlerinden yaş döküpdür we pişige ýalbarmaga başlapdyr.

18. SYÇANYŇ PIŞIGE ÝALBARYŞY

«Eý, dünýä gahrymanlarynyň şasy, Hudaýyň haky üçin, maňa azar berme, ýagdaýyma bak. Seniň ýanyňda, heý, barlygymyň,

ýoklugymyň tapawudy barmy? Hiç zadyň alnyndan däl birini jezalandyrjak bolma, seniň mertebäň örän belent ahyryn! Hökümdar serhoş bolup, telek iş eden gulundan çekinermi? Arakhorlaryň ählisi hem serhoş bolan mahallary çola ýerde akylsyz sözleri dillerine alýarlar ahyryn. Işi gaýdyp, serhoş bolan kişiniň aýdýan sözlerine ähmiýet berilmeýär. Ganymy dökmek isleýän bolsaň, niýetiňi amala aşyryp bilersiň, öz aýagym bilen gaşyňa geldim. Şu günden başlap, seniň guluň bolaryn, diri galsam, seniň üçin doga ederin».

19. PIŞIGIŇ SYÇANA BEREN JOGABY

«Syçan, biderek ýaňrap durma, sem bol! Oduň içine düşen bolsaň, bişmäge kaýyl bol. Sen adamçylyk we ylahy kanunlara garşy gelyän iş etdiň, şerap içip, serhoş bolduň. Eger-de ganyňy döksem, saňa geregi-de şol. Maňa halypam bir öwüt berdi. Mydama şol öwürde görä hereket etdim. Ol maňa şeýle diýdi: «Meýdana çykan mahalyň özüň pil, duşmanyň çybynça ýok bolsa-da, arkaýyn bolma. Ol ulalar-da, öz neşterini ýüregiňe sanjar». Halypamyň bu sözleri gulagymdan gitmedi, olary gulakhalka edindim. Halas bolaryn öýtme, saňa diňe ölüm garaşýar!»

20. GUŞLAR SÜLEÝMANYŇ KÖŞGÜNE ÜYŞÝÄRLER

Guşlar uçup gelip, kazyýetde jem boldular. Döwler geldimikä diýdirip, ala-goh etdiler. Süleýman bilbile ýüzlenip: «Hany, sen ni rede? Näme üçin guşlar bilen bäsleşmäge çykmaýarsyň? Guşlar üstüňden arz etmäge geldiler, eger-de degerli delilleriň bar bolsa, söze başla!» diýdi.

21. BILBILIŇ JOGABY

«Eý, ýagtylyk çeşmesi! Ýüzüňe ýaramaz göz düşmesin! Näme diýeýin, kime hakykaty sözläýin, eýsem, tebigat akyl-paýhasyň diline gulak asýarmy? Ýürekleri solan bu ejiz mähelle nämäniň alnyndan? Olaryň aýagy suwa we palçyga batypdyr! Olar başda düşen duzaklaryndan bir pursat hem boşanyp görmändirler, söýgülieleri bilen duşuşyp, içgi içmändirler. Olaryň ýowuzlaşan

kalby daş ýaly gatap galypdyr, ömürboýy peýdasyz oýna gümra bolupdyrlar. Men olar hakda hiç zat bilmeýändigim sebäpli, dillerinden daş durmaga çalyşdym. Şonuň üçin hem, Saturn ýaly bolup, olardan uzaklaşdym. Hiç kim meni görmedi. Kim meniň üçin Ýupiterimiň ornuny tutup biljekdi. Eger-de dar gursagymy daglap duran demim daşary çyksa, onda Marsdyr Leňneç aşak gaçardylar, Zöhre bada-bat öz lýutnýasynyň tarlaryny gyrardy, Merkuriý başyna toprak sowrardy. Näme hakda gürrüň etsem hem, sözüm Aý kimin söhle saçar, şanyň permany ýaly bolup sözüm elden-ele geçer. Eý, dünýäniň hökümdary, seniň bagtyňa dünýä işleri isleýşiň ýaly amala aşsyn! Men bu adalatsyz guşlaryň ýagdaýyny anyklap, olaryň näme bilen meşguldyklaryny ýüze çykaráýyn».

22. BILBILIŇ SYMRUG GUŞA BEREN JOGABY

«Eý, Symrug, sen guşlaryň hiç birine meňzemeýärsiň, olaryň ýöreyän ýolundan ýöremeýärsiň. Sen biriniň aýaly ýaly bolup, öýünden çykman köp oturjakmy? Eger-de özüňi jeň äri hasaplaýan bolsaň, jeň meýdanyna çyk! Sen, balyk ýaly bolup, pany deňziniň içinde gizlendiň. Patyşa bolýan bolsaň, durmuş meýdanyny boýla! Dünýäde seniň diňe adyňy eşidýärler. Seniň suratkeşiň çeken suratyndan tapawudyň ýok. Özüňi guşlaryň şasy hasaplaýan bolsaň, olaryň ýolunda ösen demirtikenini sogrup taşla! Serkerdebaşylygyň çyn bolsa, goşunyň öňüne düş! Suwuň içinde bolsaň hem, ýalynlygyňa gal! Eger-de sen öňbaşçynyň ornuny eýeleýän bolsaň, onda näme üçin guşlaryň mejlisine gatnaşmaýarsyň? Eger-de sen hiç kim bilen gatnaşmak islemeýän bolsaň, onda näme sebäpli ýüzlerçe kebelek, çyra topulýan ýaly, saňa tarap uçýar? Seni guşlara ýakyn hem, keseki hem hasaplamak mümkin däl. Onda sen olar üçin kim bolýarsyň? Sen arkaýynçylykda naharyň we ukynyň lezzetini görmek üçin hemralaryňyň ählisinden daşlaşdyň... Sen hemmeler bilen birlikde bolsaň, güýçli bolarsyň, hemmelere ýagty saçsaň, çyra meňzärsiň! Hemmeleriň arasynda gal, emma Hudaýa gulluk et, bedendäki jan ýaly bol, ýöne bedeni ýadyňdan çykar. Sen diňe özüňi alada edýärsiň, näme üçin, jan ýaly bolup, bedende

ornaşmaýarsyň? Çete çekilip, gazanýan zadyň näme? Diňe beýlekileriň kömegi bilen bir makamdan başga bir makama barmak mümkin... Diňe daşky örtüginde doly tämizlenmegi başaryan kişi ilden uzaklaşyp biler. Eger-de muny başarmaýan bolsaň, onda özüňi döwleriň oýunjagyna, adamlaryň arasyndaky şeýtana öwrülen hasaplaý! Meniň iňňildilerimiň öňüne böwet bol. Ýogsam, olar bir pursadyň özünde seniň hyýaly keşbiňi ýele sowrarlar!»

23. BILBILIŇ LAÇYNA BEREN JOGABY

«Çalt uçýan batyrgaý laçyn, bäre gel! Wezipä, baýlyga we bolçulyga gözüňi gapdyрма! Şalaryň elinde oturanyň üçin seniň özüňden göwnüň hoş, emma olaryň endikleridir däplerinden habaryň barmy? Olar seni ellerinde götererler, soňra bolsa çölüň ortarasynda tараşадan enaýy görmän, taşlap giderler. Eger-de özüň hakda pikirlenýän bolsaň, has öňüňi görmäge çalşardyň. Seniň gözüňi näme üçin köwlediler, saňa gan içmegi öwretmekleriniň sebäbi näme? Seniň aýaklaryňy bagladylar, gözleriňi açyk goýup, başyňa perwaýsyzlyk şyrdagyny sümürdiler. Kerler ýaly, seniň bar aladaň diňe özüň bolany üçin dünýäniň giňişliklerinden habaryň ýok. Seniň kelläňden perwaýsyzlyk şyrdagyny çykaranlarynda, höwürtgäňe tarap göz hem aýlamarsyň. Sen ganatlaryňy kakyp, batyrgaýlyk bilen asmana göterilmek islärsiň, emma bolelin ýaşamak endigiň seni diňe baýlyga tarap imrindirer. Haýp! Eger-de orta hallylygy dost edinen bolsadyň, onda gulçulygyň golaýyndan bir bararmydyň?»

24. BILBILIŇ TOTUGUŞA BEREN JOGABY

«Eý, gandyň ganymy bolan guş, hiç haçan hem ýüregiň meniňki ýaly edip agyran dälđir. Sen ötgürlükden mahrum suhangöýligiň söwdasyny edýärsiň, aslynda bolsa, ilki ötgürlük gerek. Suhangöýligiň gezegi şondan soňra gelip ýetmeli. Eger-de akmak sözleri ýañramagy pişe edinmedik bolaňda, hiç haçan kapasada ýesir bolmazdyň. Eger-de sen dünýäniň ähli ylymlaryny öwrenip hem, yşk diýen zatdan habarsyz galsaň, onda bilen zadyň

bolmaz! Ýolbelet tutunman, ýola-da belet bolman, öňe ilerlemek paýhassyzlygyň alamaty, emma torç edilen ýoldan gitmek – bu kyn bir zat däl».

25. BILBILIŇ TAWUSA BEREN JOGABY

«Owadan eşikli guş, bäre gel! Seniň kelläň görmegeý türk ýigidiniňki ýaly, aýaklaryň bolsa hindi garakçysynyň aýaklaryna çalym edýär. Seniň bedeniň örtülgi bolsa-da, kalbyň açyk, agzyň gülmekden ýiriläýsem diýýär, gözleriň bolsa aglaýar. Sen metal aýnanyň ýüzüni posdan arassalap, onuň önünde durup, ýüzlerçe reňkler bilen öwşün atyp duran aýna ýaly eşik geýindiň. Eger-de zergär aýnanyň ýüzüne altyn çaysa, ol aýna bolmagyny bes edip, diňe altyn bolup ýalpyldar. Eger-de sen gözelligiň, reňkleriň we hoşboý yslaryň söwdasyny edýän bolsaň, adamlardan aýaklaryňy gizlemäň näme? Haýbatly atdan abraý gowudyr, tawusyň perleri tawusdan gowudyr. Eger-de gap-gara aýaklaryň ýadyňa düşüp duran bolsa, kalbyň daşky lybasyňa guwanarmydy? Sen her hili reňk bolup durşuňa, häzirki edilýän gürrüňiň düýp-teýkaryndan habarsyz. Sen gowy yslaryň agyn özi bolsaň-da, biz hakda hiç zat bilmeýärsiň!»

26. BILBILIŇ ÇAÝÇAŇŇALAGA BEREN JOGABY

«Kämillik ýaşyna ýetmedik goja, sen nirede? Hany, öňe çyk! Näme üçin gowy durmuşyň bardygyny unudýarsyň? Ýaşuly bolýan bolsaň, şunuň anygyna ýet. Hereketdeligiň çyn bolsa, onda bilimdir paýhas nirede? Ganatlaryňa bat berip, ýokary göterilde, bakylyk agajyna gon, bolmasa bu ýerde hemişelik galarsyň. Gökleri gulaçlamaly halyňa, höwürtgäniň hasratyny çekersiň we çaň-tozana bulaşar ýörersiň. Haýal-ýagallyk etme, bagt – ýokarlarda bir ýerlerde. Goja kişilere çaga oýunlaryny oýnamak gelişmeýär. Sen ýokary galdyň, emma asylzada öwrülip bilmediň. Sen hiç kime azar bereňok, emma maslykdan başga zat hem agzyňa degenok. Heý bir maslygyň ysyny alyp bilmezmikäm diýip, ysyrganyp ýörsüň. Maslygyň ysy bedeniňe ornansoň, gargalara we itlere meňzäp gidipsiň. Gargalardyr itler bilen tirkeşme, ýör, Symrugyň gülüstanyny synla. Seniň ýüregiň

ýagşyny-ýamany saýgarmaga ukyply, emma, şonda-da, näme üçin maslyk iýmekden el çekäyesiň gelenok? Sen maslykdan başyňy galdyрмаýarsyň. Näme üçin başyňa bilim täjini geýdirmeyärsiň? Näme üçin aşyk bolaňok? Ýşksyz ýaşaýyş ýok ahyryn. Ýşk şerabyna başyňy aýladyp, özüňe geleniňden soň, öz ömrüňi alada etmäňi goýarsyň!»

27. BILBILIŇ HÜÝPÜPIGE BEREN JOGABY

«Eý, keramatly hüýpüýpik, bári gel, seniň keramatly biridigiňi nädip aňlamaly? Sen ýüpek parça bürenýärsiň, emma gaýratlylykdan mahrum galypsyň. Sen ullakan telpek geýýärsiň, emma duýgudaşlygyň nämedigini bilmeýärsiň. Bedeniňi örtüp duran bu wagtlaýyn dony sypyryp taşla, kelläňdäki zömmek täji çykar! Başyňda täç göterýän hem bolsaň, seniň daýanyan esasyň ýok. Saňa täç götermek ýaraşmaýar. Egniňde – sal-sal egin-eşik, başyňda – daşlar bilen bezelen täç. Emma saňa täç hem, sal-sal egin-eşik hem gelşenok. Täç götermäge mynasybyň ýoly – akyl-paýhas we adalatlylyk. Seniň eliňde bolsa ýelden başga zat ýok. Seniň aladalaryň öz barlygyňdan aňry geçenok, meniň aladalarym – asmandan hem ýokarlary tozadýar. Men – gülüstanda nalaýan guş, sen böwürslen agajyny dyrnaçaklaýarsyň. Sen Süleýmana wepaly bolmadyň, men bolsa onuň üçin tüýs ýüregimden doga edýärim. Eýsem, sen gadymkylardan galan bir timsaly diňlemänmidiň? Şol timsalda şeýle diýilýär: «Boýun egmezek kişi halamaýan zadyny arkasynda daşýar». Sen harabalyklarda arakhorlar tarapyndan ganyň dökülip, hamyňdan tumar ýasamaklaryna mynasyp. Şahynşa, Isgender ýaly bolup, adalatlylygyň hatyrasyna başyna täç geýýär. Gel, başyňdaky adalatsyzlyk täjini çykaryp taşla, çünki adalatsyzlyk yüzlerçe täjiň soňuna çykyppy».

28. HÜÝPÜÝPIGIŇ BILBILE BEREN JOGABY

«Eý, howsala özüni gapdyran guş, näme üçin bu guşlar babatda adalatsyzlyga ýol berdiň? Eý, imanyny ýele beren guş, nadanlyk etme. Nadanlyk ähli kişä adalatsyzlyk edýär. Ýaraly ýüregi dyrnaçaklama, goh etme. Ilki gazan ýaly gaýnap, lokurdamaga

soňra başla.

Ajaýyplyklara bolan söýgi – kalbyň hazynasy. Iň gowusy – ýüregiň şol hazyna sakçy bolmagy. Bar, yşka düş, ýan, emma çem geleniň ýanynda ýüregiňdäki syrlar barada ýañrap ýörme. Kalbyň gandalyndan boşan, ýokary gal we köne hekaýat otarma. Köp gezek gaýtalansoň, ol hekaýat eýýäm köneldi.

Dür dänisini köp ýerinden deşensoňlar, ýüzi soýuk-soýuk boldy. Bilbil ýaly köne ertekileri gaýtalap ýörmän, täze-täze sözleriň, bägülleriň açylyşy ýaly, täzedən açylmaklaryna ýol bermeli. Könedən gelyän rowaýatlar gulaga hoş ýakýan hem bolsalar, her bir pursatda Mukaddes Kitaba daýanylmalydyr. Howsaladan, oňşuksyzlykdan doly bu ýeri terk et. Inçe bilimleriň bar bolsa-da, orta dök! Güýjüň yetdiginden, içiňdäkini daşyna çykar. Gaýratyň bar bolsa, jedel meýdanyna çyk!

Ýaşayan zamanym gussaly işlerden doly bolansoň, men häzir seniň bilen jedele girmekden hem gaýtjak däl. Men diňe ýekeje dana söz bilen hem, bagdaky guşy derrew dymmaga mejbur edip bilerin. Ondan ilki bilen Hudaý bilen birleşmek meselesi barada sorap, soňra iman barada, iň soňunda-da abraýly adamlara körekör eýermek barada sorag bererdim. Onuň bilen başda Allahyň zaty barada gürrüň ederin, ahyrynda bolsa Onuň sypatlary bilen bagly meseläni gozgaryn».

Feridetdin ATTAR.

Poemalar